

Voedingsbodem ontzuren

Marc Maes

Velen van ons waren ontstemd omwille van het opmerkelijk verkiezingssucces van het Vlaams Blok (8 oktober). Er dreigen ons nu verschillende verkeerde reacties te overvallen die, hoe goed bedoeld ook, weinig zoden aan de dijk brengen.

Een eerste verkeerde reactie: bang afwachten. Angst is immers een slechte raadgever. Een tweede verleidelijke, maar bedenkelijke reactie: opnieuw met volle passie de preekstoel beklommen om een moraliserend betoog af te steken. Dit dreigt ons uit het oog te doen verliezen dat de kerk leegloopt en dat je predikt voor gelovigen. Het risico is dan niet denkbeeldig dat je je nauwelijks wat aantrekt van het leefgevoel buiten de kerk van de overtuigen. Of, erger nog, dat je je hooghartig over die buitenwacht uitlaat. Net die neerbuigende houding stoort (te recht) tal van mensen. Velen van hen balen van die intellectuele gewetenschoppers. Ook hebben we vragen bij een andere vorm van *overacting*: in allerijl de repressieve toer opgaan om te zien hoe het Blok juridisch kan gepakt worden. Hoe juridisch sluitend het dossier dat het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding gerechtelijk aankaart ook mag zijn, het dreigt een politiek proces te worden dat veeleer bij symptoombestrijding blijft hangen. Het bestraffend optreden ten aanzien van Oostenrijk moet ons toch wat leren: overhaast sancties uitvaardigen leidt tot het (evenzeer) overhaast afschaffen ervan, bij gebrek aan incubatietijd en draagvlak. Dan maar het geweer totaal van schouder willen veranderen door het *cordon sanitaire* op te heffen - wegens weinig effectief -

dreigt al evenzeer een kortzichtige reactie te zijn die ons van de klaver naar de biezen doet lopen. Het risico bestaat dat het probleem verengd wordt tot de efficiëntie-vraag. Is dit alles niet zo heilzaam, dan dreigt finaal nog slechts een fatalistische houding over te blijven die ongewild voeding geeft aan een cynisch gedoogbeleid. Alsof wat gebeurt een historische voorbestemdheid uitademde. Uitgerekend op een voedingsbodem van cynisme floreert extreemrechts zonder veel complexen. Daniël Goldhagen indachtig, zouden we niet de eerste zijn om aan te geven tot welke wantoestanden een gedoogbeleid kan leiden. Maar ook omgekeerd: een overtrokken voluntarisme dat de maakbaarheid van de samenleving te naïef inschat, kan veel onheil aanrichten. Je verandert niet zomaar een stroming door eens in het

Marc Maes heeft 25 jaar lang, met inzet van al zijn krachten, mogen/moeten/kunnen leren (op de ACW-studiedienst) en is nu... leerkracht (sociaal departement Katholieke Hogeschool Leuven).

water te roeren. De vermaarde historicus Saul Friedländer beweerde ooit dat de gruwel van het Derde Rijk veeleer mogelijk was omwille van een overtrokken beheersingsmythe dan omwille van de "gewillige beulen" die (al of niet uit opportunisme) hun stem niet durfden verheffen. Voorts kunnen we nog melding maken van voorbarige duidingen die iets te overhaast oorzakelijke conclusies trekken, alsof alles te maken zou hebben met de "verzuringgraad" bij de bevolking. Je zou wel ziende blind zijn om dit boutweg te negeren, maar het verhaal zou best wel 's wat complexer kunnen zijn. Het lijkt ons een uitzicht naast andere.

Marc Maes

Een eenduidige verklaring voor het succes van het Vlaams Blok is er niet. ”

VELE OORZAKEN

Als we deze reacties in hun eenzijdigheid of exclusiviteit afwijzen, waar komen we dan wél voor op? Wij pleiten voor een bedachtzaam en mild voluntarisme dat niet eenzijdig mikt op één oorzaak en één remediëringstrategie, en dat alle geledingen van de samenleving voor hun verantwoordelijkheid stelt. Wat zou dit kunnen inhouden?

✓ We beluisteren de stemmers voor het Vlaams Blok. We dagen hen uit kleur te bekennen: wat heeft je hiertoe gebracht? Wellicht blijkt dat vele motivaties meegespeeld hebben. Dat onder meer een bezwaard leefgevoel meegespeeld heeft - door minister Stevaert "verzuringgraad" genoemd - blijkt nu reeds uit de getuigenissen. Zijn gemoed luchten kan heilzaam zijn. Is het reële of subjectieve onveiligheid, overlast, verdringing, verloedering van omgeving, sociaal isolement, gebrek aan toekomstperspectief, "gekaapte deugden"...? Akkoord, uit deze getuigenissen voor de camera leiden we enkel de uitdrukkelijke en bewuste motivaties af. Het plaatje dient op een andere manier vervolledigd. Alvast dienen deze mensen niet te denken dat ze doodgezwegen worden of in een democratie niet meetellen. Hen het woord geven en het laten optekenen en

verspreiden, biedt bovendien het voordeel dat de partij in politiek isolement kan gehouden worden zonder dat de kiezers hoeven te zeggen dat ze in het verdomhoekje geplaatst worden. Bovendien kan het ons wat leren over wat zich allemaal in het gemoed afgespeeld heeft. We hebben aanknopingspunten om er oorzakelijk op in te werken. Door dit gebaar bekennen ook de sociologische betweters van onze slag dat ze het toch allemaal niet zo goed weten. Zij komen op die manier van hun voetstuk.

Als het zou helpen, gunnen we deze Blokstemmers een beetje anti-intellectualistisch leedvermaak. Niet enkel onderzoekers, ook politici mogen ter plaatse gaan vernemen hoe het met het leefklimaat gesteld is. Op die manier is politiek niet een abstracte en onpersoonlijke (peudo)macht waarop vele mensen hun wantrouwen projecteren, maar wordt ze een belichaamde mensenkwesatie. Op die manier geven we mensen ook hun erkenning en gevoel van (gelijk)waardigheid terug. Zijn er objectieve (beleids)problemen die gefundeerd zijn, dan is er ook stof om dit met het beleid (procesmatig) aan te pakken. Gaat het om subjectieve problemen, dan nog moeten ze ernstig genomen worden, al was het maar omdat een collectief gevoel objectieve problemen schept.

✓ De sociologen mogen ook niet te berooid zijn om te willen leren uit "de geval-studie Vlaanderen". Maar ze mogen evenmin nalaten systematisch over het muurtje te kijken. Wat zijn factoren die op- en neergang van extreemrechts kunnen helpen verklaren? Uit onderzoek weten we dat tal van elementen in het geding *kunnen* zijn: politieke, culturele, economische, historische... Waar ooit politiek rechts aanwezig was, dreigt die vroeg of laat onder een nieuwe gedaante opnieuw de kop op te steken. Tal van collectieve gevoelens kunnen de hang naar (extreem-)rechts aanwakkeren: vernedering (onverwerkt verleden), miskende idealen die door een (nieuwe) meerderheid weggehoond worden (Vlaamse emancipatie), gebrek

aan perspectief en overtuiging (zeggen vrijzinnigen), geloof en hoop (zeggen katholieken), verdringing (verkeerd begrepen positieve actie), sociaal isolement en het ontbreken van "sociaal kapitaal" (Robert D. Putnam), de verveling van de commerciële beeldbuisverslaving (TOR'98), dreigende vervreemding van een vertrouwde buurt ("komt morgen die vreemdelingeninvasie nu ook tot hier?"), niet meer meetellen in een middenklasse-samenleving ("arbeider" zit in *Kadoc* opgeborgen), strategisch gevecht voor positionering op de maatschappelijke ladder ("distinctiedrang"), bedrogen verwachtingen en illusies (*Front National* na mislukte *changement* van Mitterrand, het "einde van de tunnel" die langer was dan vooropgesteld, de Duitse hereniging die de Oost-Duitsers niet in de geplande tijdsspanne op gelijk peil gebracht heeft...), vrees om de veranderingssnelheid van de samenleving niet meer aan te kunnen (*e-government* voor wie het nog begrijpt), onzekerheid over de toekomst, hang naar politieke vernieuwing, afkeer tegenover een sclerose van de politieke macht (Oostenrijk), machteloosheid (tekort aan *empowerment*)... Een louter politieke verklaring schiet vaak te kort. Hoe de factoren van geval tot geval samenhangen of op elkaar inwerken, blijft ook voor die "betweters" vaak een raadsel. Wat we nu alvast weten, is dat een eenduidige verklaring zoek is. Migrantenaanwezigheid en toeloop van asielzoekers, onveiligheid en buurtverloedering, afkeer van politiek cliëntelisme, demagogie van het Blok, weerwraak van de onderklasse, reactie op politiek getouwtrek, gebrekkige eigen profilering van gevestigde partijen... ze kunnen allemaal in meerdere of mindere mate in het geding zijn, maar ze verklaren niet alles. Wel zul je ze in een omvattende verklaring hun plaats moeten geven.

✓ Politici luisteren ter plekke naar de stem (een stem) van het volk, maar blijven er niet. Ze

moeten ook hun dossiers voorbereiden en investeren in beleidsafstemming. Geregelde terugkoppeling is dan wel aangewezen. Een goede communicatie overheid-burger houdt ook in dat men de mogelijkheden en onmogelijkheden verkent, de alternatieven, de neven-effecten en de consequenties. Ook een realistisch tijdsperspectief is geboden: wat is een redelijke periode om een voelbare oplossing te mogen verwachten voor de redelijke problemen die aangebracht werden? Wat is het beleidsaandeel in de aanpak? De politici moeten ook durven zeggen dat zij als laatste toeverlaat niet alle problemen kunnen oplossen. De overheid kan hoogstens indirect inwerken op de kwaliteit van (sociale) relaties en de communicatie-ongemakken met andere bevolkingsgroepen. Als men als overheid zijn deel van de verantwoordelijkheid opneemt, is er niets mis mee dat de bal teruggekaatst wordt waar die dient teruggespeeld.

ACTIEMIX

Marc Maes

De aanpak van extreem-rechts moet gestoeld worden op deontologische correctheid, geloofwaardigheid en efficiëntie.

”

✓ Van al de gekende tactieken tegen extreem-rechts is er geen enkele die op korte termijn als wondermiddel kan gelden. Er zijn zowel voor- als nadelen verbonden aan doodzwijgen, ontmaskeren, sensibiliseren, *cordon sanitaire* aanhouden, juridische repressie gebruiken, positieve waarden beklemtonen, wind uit de zeilen nemen, zich partijpolitiek profileren op basis van eigenheid... De voedingsbodem ontsmetten, is het meest effectief, maar ook het meest tijdrovend. Bovendien vraagt dit een inspanning van de politieke overheden, het middenveld, de media, de belangengroepen, de migrantenorganisaties... Een *actiemix* zal zich opdringen. Dat de wetenschap maar eens mee helpt uitzoeken wanneer welke combinatie van tactieken het meest effectief is. Maar ook dán zal er een hoge onzekerheidsgraad blijven spelen. Zeker als men weet dat ook extreem-rechts zich flexibel aan-

past, kan geen enkele waarborg op succes gegeven worden. De aanpak van extreem-rechts moet gestoeld worden op deontologische correctheid, geloofwaardigheid en efficiëntie. De vraag naar doeltreffendheid stellen, is in geen geval vies. Maar de andere hieraan opofferen, lijkt ons niet verantwoord. We betwijfelen trouwens of het dan nog wel degelijk effectief is!

✓ Op basis van deze drie principes blijven we onverkort voorstander van het cordon. Inhoudelijk is het Vlaams Blok geen partij als een andere. Het zeventigpuntenprogramma vormt op vele punten een aanfluiting van de mensenrechten. Het is niet definitief herroepen. Enkel werd erkend dat het een tactische vergissing was. Slechts als de partij niet enkel in algemene termen, maar ook concreet in standpunten getuigt van gelijkwaardigheid van iedereen en van respect voor de mensenrechten, kun je ze als een gelijkwaardige in het partijpolitiek debat aanvaarden. Als men in onze democratie vooraf zegt dat de democratische partijen met deze partij niet willen samenwerken, dan is dat niet ondemocratisch: de kiezer kan zich uitspreken. Essentiëler is dat democratie niet kan verengd worden tot een geheel van spelregels waarbij enkel neuzen geteld worden. Naast een procedurele is er ook een (plurale) inhoudelijke component van democratie. Als dat niet meer het geval is, heeft de democratie geen enkel verweer meer tegen eventuele aanvallen van binnen uit. Meer zelfs, als onze democratie niet langer verwijzingen inhoudt naar mensenrechten en emancipatie op basis van gelijkwaardigheid, is elk ethisch houvast in onze samenleving op termijn verdwenen. Juist dit cultuurrelativisme en ethisch "indifferentisme" van de democratie vormen een belangrijke voedingsbodem voor extreem-rechts op langere termijn. Verder blijven we ons eerste punt indachtig: als we praten met de kiezers, maar niet met de partij, hoeft niemand van het gewone volk (is er ander?) zich

uitgesloten te voelen. Het Calimero-gevoel hoeft niet bespeeld te worden. Tenslotte is nog altijd niet bewezen dat het cordon niet effectief kan zijn, net zomin als dat het verlaten ervan zoveel beter is. In Nederland heeft het wél gewerkt. In Frankrijk heeft het (moeizaam) stand gehouden en de onderlinge verdeeldheid heeft extreem-rechts daar doen wegdeemsteren. Ook al zou, bij een eventuele beleidsdeelname, extreem-rechts veel water in de wijn moeten doen, er kan dan al vlog veel onheil geschied zijn. Het is voorbarig om nu al conclusies te trekken uit het experiment met de FPÖ in Oostenrijk. Eenmaal het cordon opgeheven, kan het later moeilijk opnieuw ingevoerd worden, als blijkt dat het alternatief al niet beter was. Dan (pas) met inhoudelijke argumenten zwaaien, doet alle geloofwaardigheid weg-ebben.

EIGEN BIJDRAGE

✓ De verschillende geledingen van de samenleving moeten zich buigen over de vraag wat hun bijdrage kan zijn in een oorzakelijke aanpak. Zonder uitpuittend te zijn, zou ik toch enkele suggesties willen doen, ook al weet ik dat ze controversieel zijn.

Marc Maes

We blijven onverkort voorstander van het cordon sanitaire.

”

In het onderling samenleven moeten we het heersend taboe op sociale controle durven opheffen. Naar anderen breeddenkend willen overkomen, maar heimelijk in het kieshokje afrekenen omwille van tal van ergernissen, is bijzonder bedenkelijk. Vooral mijn generatie (mei '68ers) moet inzien dat sociale controle niet langer hetzelfde is als pleiten voor een dorpsmentaliteit waar de kerk toeziet op goed en kwaad. Dit beeld strookt al lang niet meer met de werkelijkheid. Als we onszelf onder controle nemen (zelfdisciplineren) en op onze beurt kritiek aanvaarden, hoeft sociale controle niet langer aangezien te worden als het onfatsoenlijk maken van anderen rekening. Maar toegegeven, dat vraagt inderdaad communicatievaardigheid. Niet be-

paald onze sterkste kant. Blijft dit formeel taboe hangen, dan krijg je morgen toch weer meer druk op publieke controle via onbewaakte camera's, buurtinformatienetwerken e.d. Sociale controle is wellicht niet te vermijden als we morgen geen rancuneuze a-sociale spionnen van elkaar willen worden, die maar al te graag bij de politiek gaan uithuilen. Ik weet wel dat dit debat ook weer een nieuwe discussie uitlokt: wat zijn waardevolle normen in een interculturele context die we ons allemaal mogen/moeten opleggen, los van de regelgevende overheid? Met andere woorden, wat valt er juist onder die sociale bewaking die we nageleefd willen zien?

We moeten dilemma's in beleid en samenleving durven aangaan. We kunnen het asielvraagstuk niet oplossen, noch met open noch met gesloten grenzen. We kunnen niet elke onzekerheid in een risicosamenleving bannen, we zullen er tot op zekere hoogte mee moeten leren leven. Je kunt open ruimten niet gebruiken voor groen, collectieve voorzieningen én nieuwe woonbehoeften... Lik-op-stuk verzekert niet dé oplossing, maar straffeloosheid evenmin. Aan elk positief optreden kan een potentieel neveneffect kleven dat per saldo voor een averechts effect zorgt. In dat geval moeten we nog altijd kunnen zeggen dat de maatregel op zich ethisch of deontologisch te verdedigen valt.

Alle geledingen zeggen best op basis van hun eigenheid waarvoor ze positief opkomen. Waarden als kansengelijkheid, duurzame ontwikkeling, wereldwijde solidariteit, interculturele uitwisseling... moeten daarin vooraan staan. Dit positief benoemen van de eigenheid zou complexloos moeten kunnen, zonder vooraf te hoeven nagaan hoe het Blok daarover denkt of hoe het in zijn kraam zal ingepast worden. Maar, toegegeven, ook dit is vaak een... dilemma waarmee we moeten leren leven.

Marc Maes

In een risicosamenleving kunnen we nu eenmaal niet alle onzekerheid bannen.

Dat we méér moeten investeren in groepsgevoel mag lijken op het intrappen van een open deur. Ondanks de schamele initiatieven en fora staan we hier nagenoeg nergens. Als we kijken naar onze index van openheid t.o.v. de andere, scoren we in internationaal gezelschap slecht. Maar ook migrantengemeenschappen moeten via zelforganisaties en brugpersonen minstens publieke signalen geven dat ze hier vragende partij zijn.

Extreem-rechts heeft ook te maken met beeldvorming en beeldcultuur. De media moeten zichzelf eens kritisch bevragen. Als onderzoek uitwijst dat onrechtstreeks een commerciële beeldcultuur voeding geeft aan extreem-rechts, dringt zich een collectieve reflectie op. We weten dat de media op hun beurt gevangen zitten in dilemma's die niet makkelijk op te lossen zijn. Ook zij controleren de indirecte effecten van hun mediagebruik niet. Maar collectief beraad over hoe deze onrechtstreekse processen werken, zou toch vruchtbaar kunnen zijn. Met persvrijheid en -onafhankelijkheid is niet alles gezegd. Het is nog maar de vraag of de media als waakhond altijd moet blaffen. Het positieve benoemen en vooruitgang in beeld brengen, zouden juist een kritische bijdrage tot samenlevingsopbouw kunnen zijn.

'ZURE REGEN'

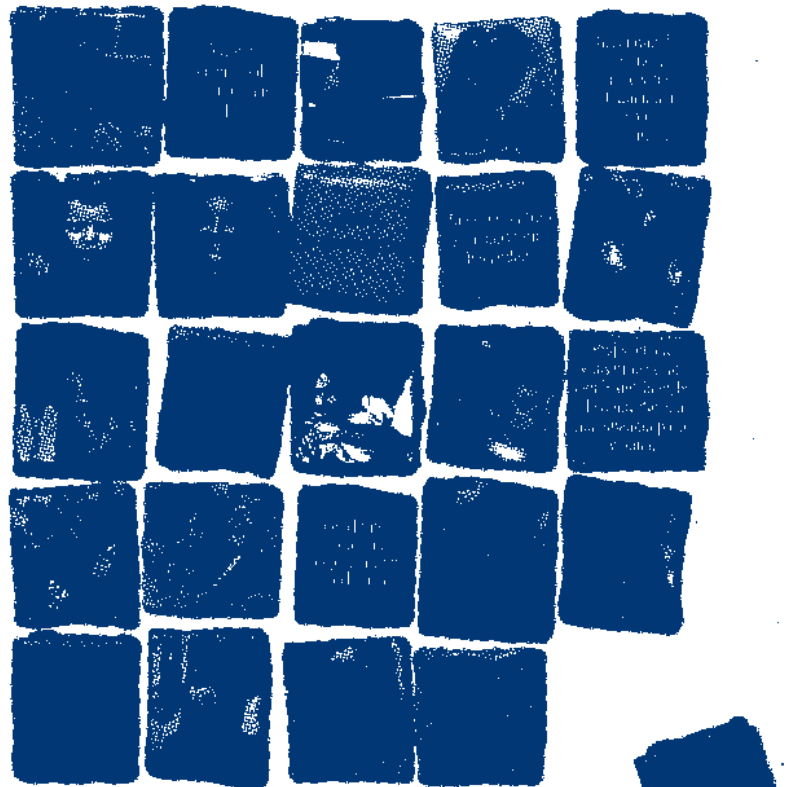
✓ Sommigen hebben onlangs gepleit om nu maar versneld werk te maken van stemrecht voor migranten. Maar over kiesgedrag van ('echte') migranten weten we ook nog niet zoveel om hiervan heilzame tegenkrachten te verwachten. Ook dit effect is onzeker. Als we er voor pleiten, moet het zijn omdat het beantwoordt aan onze opvattingen over democratie. En om misverstanden te voorkomen: dat blijven we ook doen. Idem voor wat betreft het aanhouden van de stemplicht. Deze kwesties zijn principieel te belangrijk om er een tactisch

spelletje van te maken tegen het Blok, hoe goed bedoeld ook. Ook hier geen misverstand: schrijver dezes blijft ertegen gekant.

✓ Tot slot moet me één belangrijke nabeschouwing van het hart. Als we tot de rijkste regio's van de wereld behoren, als bovendien onze armoedegrade tot de laagste

van de wereld behoort, dan kunnen we toch niet anders dan erkennen dat die hoge (vermeende?) verzuringsgraad bij de bevolking een fundamenteel cultureel probleem vormt, waar we met zijn allen wat aan moeten doen. Of moet de politiek ook dát nog oplossen...?

Geef kleur aan solidariteit.

Draag uw steentje bij. Steun armoede- en welzijnsprojecten.

Dankzij uw steun en medewerking kan Welzijnszorg doorheen de projecten armoede uitsluiten voor en met de armsten en zwaksten in onze samenleving.

Uw gift is belangrijk. Stort vandaag nog op rekening 000-0000003-03 van Welzijnszorg.

Gilten vanaf 1999 Frankrijk's Roodstifting.
U ontvangt in maart 2007 het attest voor de belastingaangifte.

WELZIJNSZORG - ARMOEDE UITSLUITEN